

BERGEN
KOMMUNE

STRATEGI FOR OPPVEKST

Strategi for oppvekst, Se meg, hør oss! Handlingsplan for tjenester til barn, unge og deres familier og Handlingsplan for barnevernet

Bergen bystyre behandlet saken i møtet 18.10.2023 sak 353/23 og fattet følgende vedtak:

1. Bystyret vedtar *Strategi for oppvekst*.
Strategien rulleres etter 10 år, midtveisevaluering etter 5 år.
2. Bystyret vedtar *Se meg, hør oss! Handlingsplan for tjenester til barn, unge og deres familier*.
Handlingsplanen rulleres etter 4 år, midtveisevaluering etter 2 år.
3. Bystyret vedtar *Handlingsplan for barnevernet*
Handlingsplanen rulleres etter 4 år, midtveisevaluering etter 2 år.
4. Planene danner grunnlag for prioritering av kommunens innsats for tverrfaglige tjenester for barn, unge og deres familier. Tiltak som krever økt finansiering, må vurderes i forbindelse med rullering av handlings- og økonomiplan eller søkes eksternt finansiert.
5. Det er viktig at rapportering av status på planene fokuserer på hvordan dreie innsatsen, herunder økt tidlig innsats, helsefremmende og forebyggende arbeid for barn og unge.
6. Uttalelsen fra ruspolitisk råd tas med i det videre arbeidet.

Merknad 1

Bystyret ber byrådet rapportere på kvalitetsmålene i den årlige kvalitetsmeldingen.

Merknad 2

Mange som går ut av barnevernets omsorg opplever brått å stå alene i overgangen til «voksen-verden» i en alder av 18 år. Strategien og handlingsplanen definerer ungdom opp til midten av 20-årene. Derfor er det naturlig at kommunen kan tilby de som ønsker det oppfølging også etter fylte 18 år. Bystyret ber byrådet sikre at kommunen tilbyr gode tiltak som kan legge til rette for at denne gruppen får en enklere og bedre overgang, og at det informeres godt om tilbudet.

Merknad 3

De viktige tiltakene i handlingsplanene må følges opp i budsjettvedtakene.

Merknad 4

Bystyret ber byrådet tilstrebe bred forankring av strategien og handlingsplanene. Det bør inngås konkrete samarbeidsavtaler med relevante interne og eksterne aktører for å sikre effektivt samarbeid for en sømløs overgang mellom ulike tjenester for barn i byen vår.

Merknad 5

Bystyret ber byrådet tidfeste de ulike tiltakene i handlingsplanen ved neste rullering for å bedre kunne vurdere fremdriften.

Foto: Andrew M.S. Buller

Forord

Å skape gode oppvekstsvilkår for barn og unge er en av de viktigste investeringene vi gjør som samfunn. Grunnlaget for trygghet, læring, mestring, sosial kompetanse og personlig utvikling legges i oppveksten. Det er en investering i gode liv og i bærekraftige samfunn.

Det bor drøyt 80 000 barn, unge og unge voksne opp til 25 år i Bergen. De fleste barn og unge i Bergen har det bra. De har det godt i familien, trives i barnehage og på skolen, har venner og har hendene fulle med fritidsaktiviteter. Noen faller utenfor. Noen vokser opp utenfor fellesskapet, i fravær av trygge relasjoner og hverdagsarenaer de trives i.

Vi vet også at barn som vokser opp i familier i levekårsutsatte nabolag har større risiko for utenforskap, skolefravær og helseplager. Denne utviklingen forsterkes gjennom oppveksten. Rett innsats tidlig nok er nødvendig for å motarbeide negativ utvikling for særlig utsatte barn og unge. Kampen mot sosiale forskjeller både starter og vinnes med en god oppvekst.

Barn er framtiden, men de er også nåtiden. Vi må fange opp barn tidlig nok på de arenaene de oppholder seg på for å forebygge utenforskap. Fundamentet for god helse i oppveksten og senere i livet legges i barne- og ungdomsårene. Tidlig innsats, rett hjelp og tverrfaglig samarbeid er helt avgjørende.

Derfor legger byrådet frem en overordnet strategi for oppveksten, og to handlingsplaner samtidig. Strategien blir rammeverket for gjennomføringen av oppvekstreformen i Bergen og våre svar på utfordringsbildet vi ser her. Strategien er et uttrykk for en helhetlig politisk tenkning om en samlet innsats for å skape en trygg oppvekst for alle barn i Bergen.

Strategien gir en tydelig felles retning, visjon og mål for hele oppvekstfeltet, og handlingsplanene gir konkrete tiltak for å nå disse målene. Handlingsplan for tjenester til barn og unge og deres familie beskriver konkrete tiltak for å legge til rette for tidlig innsats og et samordnet tjenestetilbud til barn og unge. Handlingsplan for barnevernet inneholder tiltak for morgendagens barneverntjeneste i Bergen.

Barns beste skal være førende for all vår politikk, og det er barn og unge selv som best kan si noe om hvordan hverdagen oppleves og hva de trenger for å ha best mulige forutsetninger for god livskvalitet. Våre tilbud må derfor innrettes slik at alle barn, unge og deres familier blir sett og hørt. De må også ha tilgang til nødvendig informasjon og få medvirke i saker som angår dem selv.

Mitt klare mål er at tjenestene til barn og unge skal være preget av åpenhet, tilgjengelighet og tillit. En tjeneste der barn er trygge på hva som møter dem og hvilken støtte de kan få. For å klare dette må vi informere, synliggjøre og være tilstede.

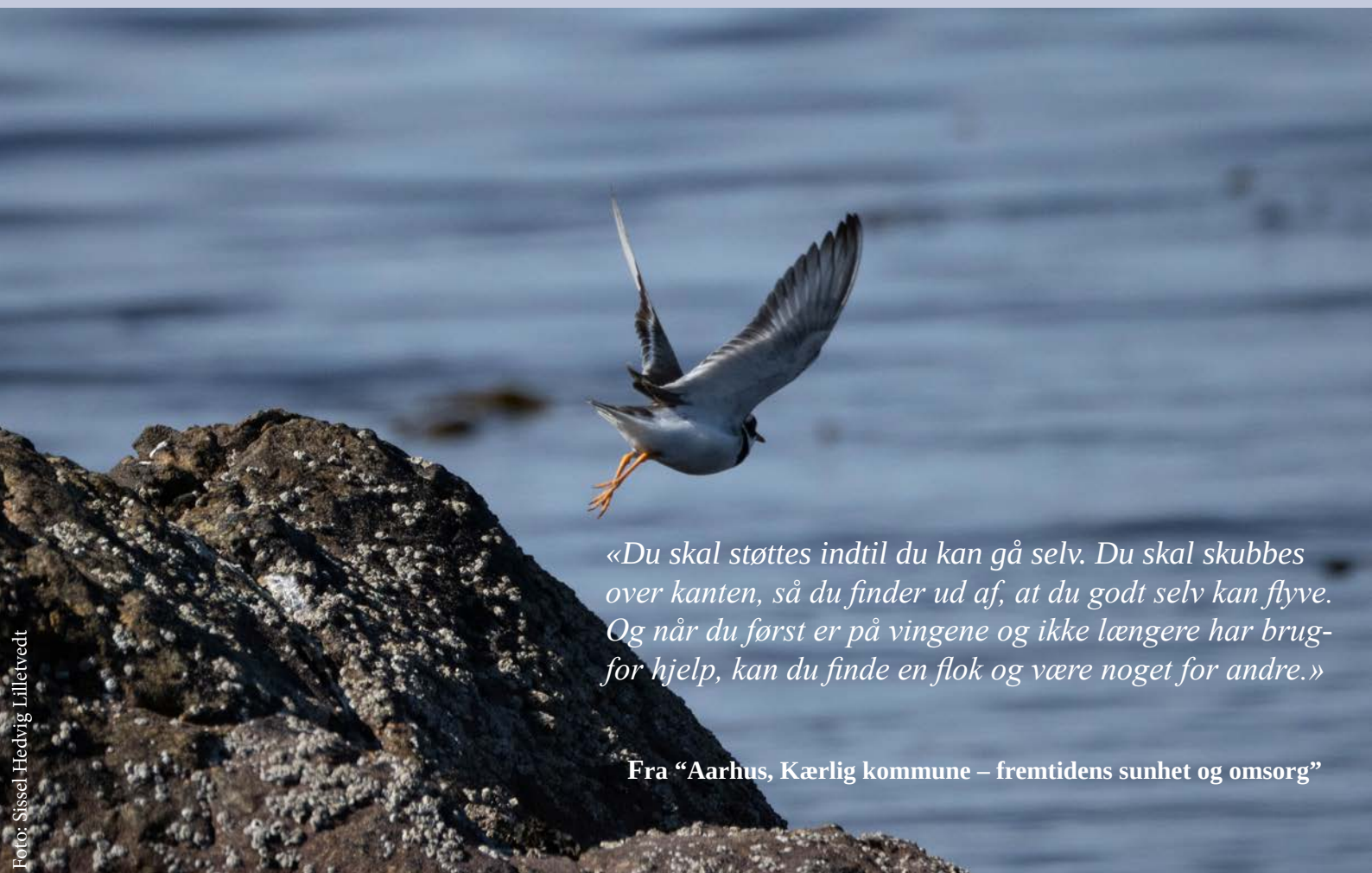
Denne strategien skal bidra til at barn i Bergen får en trygg og god oppvekst i trygge nærmiljø. Det vil gi dem erfaringer og grunnlag for livskvalitet, men også motstandskraft og mestringsevne når det er nødvendig.

Jeg håper denne strategien bidrar til at Bergen blir en enda bedre by for alle barn. En by der flest mulig blir hørt, færrest mulig faller utenfor og alle får de rette forutsetningene for gode liv.

Line Berggreen Jacobsen
Byråd for barnevern og sosiale tjenester

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	5
1. Innledning	7
1.1 Om strategien.....	8
1.2 Bakgrunn og historikk	9
1.3 Visjon og målgrupper	12
1.4 Overordnede føringer og lovverk	13
2. Kunnskap og innspill fra barn, unge og deres familier, ansatte og forskningsfeltet.	17
2.1 Hva fremmer helse og utvikling?	18
2.2 Hva kan belaste barns helse og utvikling?	20
2.3 Sosial ulikhet	21
2.4 Innspill fra barn, unge og deres familier	23
2.5. Innspill fra ansatte og ledere.....	25
2.6. Bærekraften i tjenestene utfordres	25
3. Utfordringsbilde	27
4. Mål og strategier.....	30
4.1 Mål rettet mot barn, unge og deres familier.....	31
4.2 Mål rettet mot ansatte i kommunens tilbud og tjenester og organisatoriske enheter i kommunen.....	33
5. Litteraturliste	35

«Du skal støttes indtil du kan gå selv. Du skal skubbes over kanten, så du finder ud af, at du godt selv kan flyve. Og når du først er på vingene og ikke længere har brug for hjælp, kan du finde en flok og være noget for andre.»

Fra “Aarhus, Kærlig kommune – fremtidens sunhet og omsorg”

Sammendrag

Å skape gode oppvekstvilkår for barn og unge er en av de viktigste investeringene vi gjør som samfunn. Grunnlaget for trygghet, læring, mestring, sosial kompetanse og personlig utvikling legges i oppveksten. En god oppvekst er av betydning for helse og livskvalitet gjennom hele livet.

De fleste barn og unge i Bergen har det bra. De har det godt i familien, trives i barnehage og på skolen, har venner og fritidsaktiviteter og fullfører videregående opplæring. Kommunen er en viktig støttespiller gjennom oppveksten.

Noen faller utenfor. De kan oppleve at de strever gjennom oppveksten og blir voksne uten å ha fått forberedt sin egen fremtid gjennom et utdanningsløp de mestrer, uten deltakelse i sosiale fellesskap og fritidsaktiviteter, eller uten å ha fått tilstrekkelig helsehjelp og bistand. Å falle utenfor treffer sosialt ulikt. Barn og unge i familier med varige levekårsutfordringer strever oftere på ulike områder gjennom oppveksten enn barn og unge i familier med mer ressurser.

Alle barn og unge trenger tilgang til allmenne, universelle tilbud som barnehage, skole og fritidstilbud. De åpne og inkluderende arenaene er viktig for alle barn og unge, og særlig for mange i risikoutsatte livssituasjoner. For barn og unge som strever med mye på flere livsområder kan disse tilbudene kan være helt uunnværlige.

Både nasjonale og lokale kunnskapskilder beskriver hva barn trenger og hva som gir utfordringer for barn, unge og deres familier gjennom oppveksten, og som må løses i fellesskap. De ulike fagsektorene og forvaltningsnivåene i kommunen, samt frivilligheten, har gode tilbud hver for seg, men tilbudene henger ikke alltid godt nok sammen.

Basert på nasjonale oppsummeringer, bekreftet av kunnskap og innspill fra barn, unge, deres familier og ansatte som jobber med barn og unge, er følgende hovedutfordringer definert:

- Hjelpen er ikke tilpasset og samordnet, og kommer for sent
- Frafall i skolen

For å gi alle barn og unge gode oppvekstbetingelser må de som har tilbudene samarbeide på tvers for å gi helsefremmende, forebyggende, tidlige og sammenhengende tjenester. I neste omgang kan det bidra til at færre faller fra i skolen, og at flere kommer videre i et utdanningsløp og arbeidslivet.

For å legge bedre til rette for dette i Bergen, utarbeides det en overordnet og felles oppvekststrategi. *Strategi for oppvekst* forplikter de relevante byrådsavdelingene, etatene og tjenestene til å utvikle og gjennomføre tiltak sammen. Strategien skal bidra til å sikre alle barn og unge gode oppvekstvilkår og kommer i tillegg til øvrige planer og satsinger på oppvekstfeltet. Visjonen og målene viser retning og ønsket utvikling, for å kunne gjennomføre foreslåtte tiltak som beskrives i handlingsplaner.

Målene er overlappende og ikke gjensidig ekskluderende. Strategier som er beskrevet under de ulike målene kan være virksomme for flere hovedmål. Det å nå mål 3 og 4 i strategien, vil kunne bidra til å nå mål 1 og 2.

VISJON: **Barn og unge i Bergen har en trygg og god oppvekst som rustet dem til et godt liv som voksne**

Mål 1: Barn og unge opplever inkludering, trivsel og mestring i oppveksten

Mål 2: Barn, unge og deres familier får hjelp som nytter – når de trenger det

Mål 3: Laget rundt barn, unge og deres familier er styrket

Mål 4: Laget rundt barn, unge og deres familier tar utgangspunkt i felles kunnskapsgrunnlag for oppveksten når satsingsområder skal prioriteres.

Forpliktelsene i *Strategi for oppvekst* gjelder i første omgang ved gjennomføring av de to handlingsplanene som er utarbeidet parallelt med strategien:

- *Se meg, hør oss! Handlingsplan for tjenester til barn, unge og deres familier.*
- *Handlingsplan for barnevernet*

Det er behov for å forankre innsats og planer på tvers av sektorer. Det er derfor et overordnet mål at *Strategi for oppvekst* skal forplikte nye planer og innsats fra alle sektorer

1. INNLEDNING

1.1 Om strategien

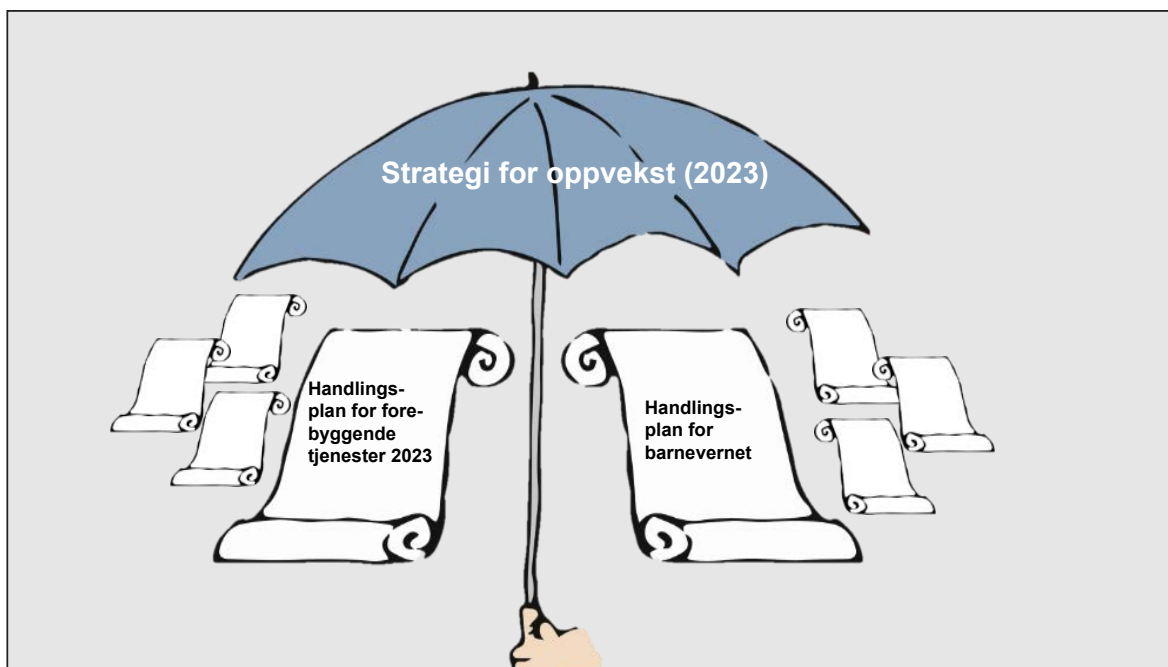
Bergen kommune har valgt å møte krav, føringer og utfordringer på oppvekstfeltet ved å utarbeide en *Strategi for oppvekst*. Strategien gir overordnede føringer for oppvekstfeltet i Bergen. Strategien favner bredt, slik at framtidige handlingsplaner på oppvekstfeltet kan forankres i den og sikre helhet for kommunen sine innbyggere.

Strategi for oppvekst har som overordnet formål å sikre en samordnet innsats på tvers av kommunens sektorer. Dette svarer ut kommuneplanens samfunnsdel om at barn og unge ¹ skal ha en trygg og god oppvekst, får realisert evnene sine fullt ut og har kontroll over livene sine.

Strategi for oppvekst avløser temaplanen *Bergens barn - byens fremtid* (2016) og vil, i tillegg til områdene som inngikk der, omfatte andre viktige tjenester på oppvekstfeltet som barnehage, skole, fritidsfelt og andre tjenester (1).

Strategien gjelder de som arbeider for og med barn, unge og deres familier i hele kommunen. Den kan også få betydning for kommunens samarbeid med aktører som mottar kommunale midler for å gi slike tjenester og tilbud.

Strategien konkretiseres gjennom handlingsplaner og annet utviklingsarbeid. Både strategien og handlingsplanene må sees i sammenheng med andre satsinger, tiltak og utviklingsarbeid som er vedtatt i planer på de forskjellige tjenesteområdene for barn, unge og deres familier i Bergen (se Figur 1 og kommunens oversikt over ulike samfunnsplaner²).

Figur 1- Strategi for oppvekst favner og forplikter eksisterende og framtidige planer knyttet til oppveksten.

¹ «Unge» inkluderer i denne strategien ungdom og unge voksne opp til 25 år. Dette sammenfaller med målgrupper i tjenester som skolehelsetjeneste, helsestasjon for ungdom, Utekontakt og barnevern og er i tråd med målgruppe i Ungdomsplan

² [Bergen kommune - Planoversikt](#)

En strategi skal ikke ha tiltak, men beskrive prioriteringene de kommende årene for å nå valgte mål og visjon³. Målene er utarbeidet på bakgrunn av identifisert utfordringsbilde.

Tiltakene i *Se meg, hør oss! Handlingsplan for tjenester til barn, unge og deres familier og Handlingsplan for barnevern* skal bidra til at kommunen når mål i strategien og intensjonen i barnevernreformen om å gi barn og unge rett hjelp til rett tid (2). Handlingsplanen *Se meg, hør oss!* svarer også ut § 15-1 i barnevernloven om en plan for forebygging av omsorgssvikt og atferdsvansker og samordning av tjenestetilbudet (3).

Strategi for oppvekst skal:

- beskrive utfordringsbildet.
- peke ut overordnede mål- og utviklingsområder på tvers av oppvekstfeltet.
- angi viktige strategier som kan bidra til å nå strategiens hovedmål
- bidra til felles prioriteringer på tvers av byrådsavdelinger og etater

1.2 Bakgrunn og historikk

Planen *Bergens barn – byens fremtid*, vedtatt av Bergen bystyre i desember 2016, beskrev hvordan forebyggende tjenester i helsestasjon og skolehelsetjenesten, psykisk helsearbeid for barn og unge og barnevernet burde utvikles gjennom neste 10-årsperiode. Planen har vært grunnlaget for det helhetlige utviklingsarbeidet som har foregått i de aktuelle tjenestene siden 2017.

Et sentralt mål i denne planen var å bygge ut det forebyggende og kunnskapsbaserte tilbudet for barn og familier mellom dagens basisprogram i helsestasjon/skolehelsetjeneste og barnevernets hjelpetiltak. Formålet var å gi barn og familier lettere og raskere tilgang til lavterskel og spisskompetent psykisk helsehjelp uten henvisning. Barn og familier skulle få virksom hjelp før vanskene blir så store at mer omfattende og inngripende tiltak ble nødvendig.

Med planens formål og tiltak startet Bergen allerede i 2017 arbeidet med å styrke det forebyggende arbeidet og tidlig innsats som i dag er kjent som målene med barnevernsreformen fra 2022. De to viktigste tiltakene for å styrke lavterskel psykisk helsearbeid har vært etablering av Barne- og familiehjelpen i alle byområder (full drift fra 2019) og byomfattende Ung Arena (full drift fra 2020 og utvidelse med Ung Arena Åsane i 2023). I tillegg er Utekontakten sitt oppsøkende og forebyggende arbeid styrket, blant annet gjennom rådgivning til ungdom og økt tilstedeværelse på skoler.

Utgiftsutvikling 2019–2022

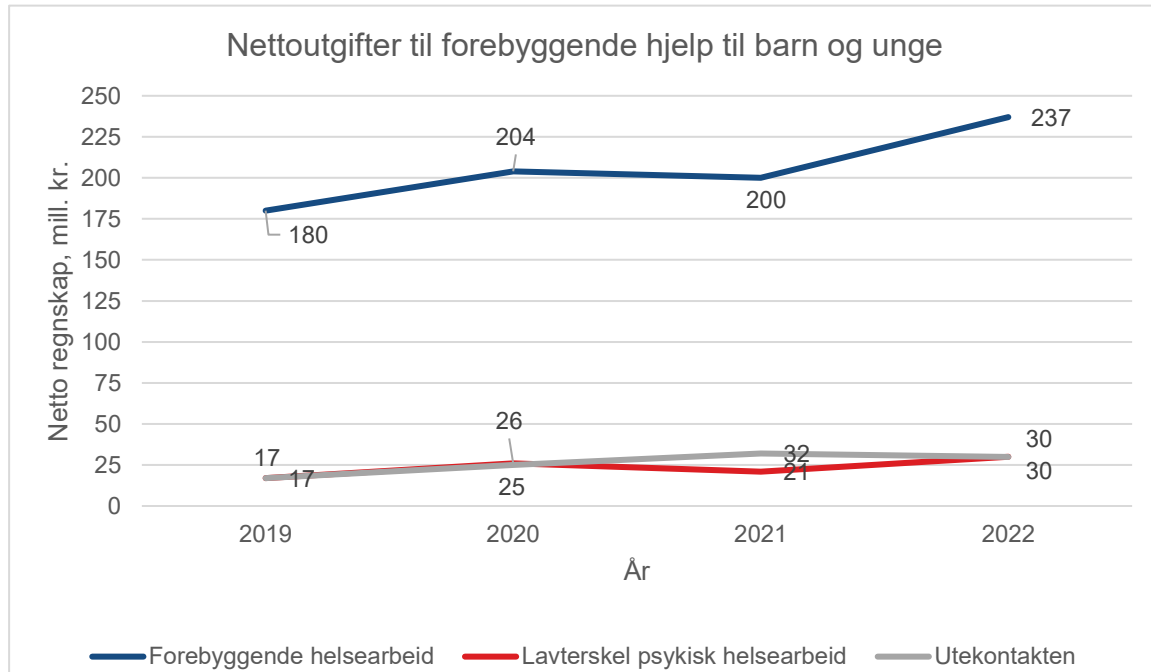
Fra 2019 til 2022 har netto utgifter til *forebyggende hjelp* til barn og unge økt fra ca. 216 millioner til 301,5 millioner.

- *Forebyggende helsearbeid* i figur 2 på neste side inneholder årsverk i helsestasjons- og skolehelsetjeneste, inkludert svangerskaps- og barseltilbudet, helsestasjon for ungdom og psykologene som er tilknyttet helsestasjoner og skolehelsetjeneste.

³ Instruks for samfunnsplanlegging i Bergen kommune (planinstruks) – Vedtatt i byråd 06.02.2020 i sak 1034/20

Noen av stillingene er finansiert gjennom tilskudd fra Helsedirektoratet. Figuren viser en utgiftsøkning fra 2019 til 2022 på 85,5 millioner kroner, som utgjør en 40 prosents økning.

- Den største prosentvise økningen på 76 prosent ser vi innenfor både *lavterskel psykisk helsearbeid* (Barne- og familiehjelpen og Ung Arena), og i *forebyggende innsats i Utekontakten* (Figur 2.)

Figur 2 - Utvikling i samlede nettoutgifter til forebyggende hjelp i tjenester til barn og unge som gis via Etat for barn og familie 2019–2022

Utgiftsveksten viser at Bergen utvikler seg i samsvar med nasjonale faglige føringer de siste ti årene, som også vises i prioriteringer i statlige tilskuddsordninger. Utviklingen har vært i samsvar med satsingsområder i *Bergens barn -byens fremtid*.

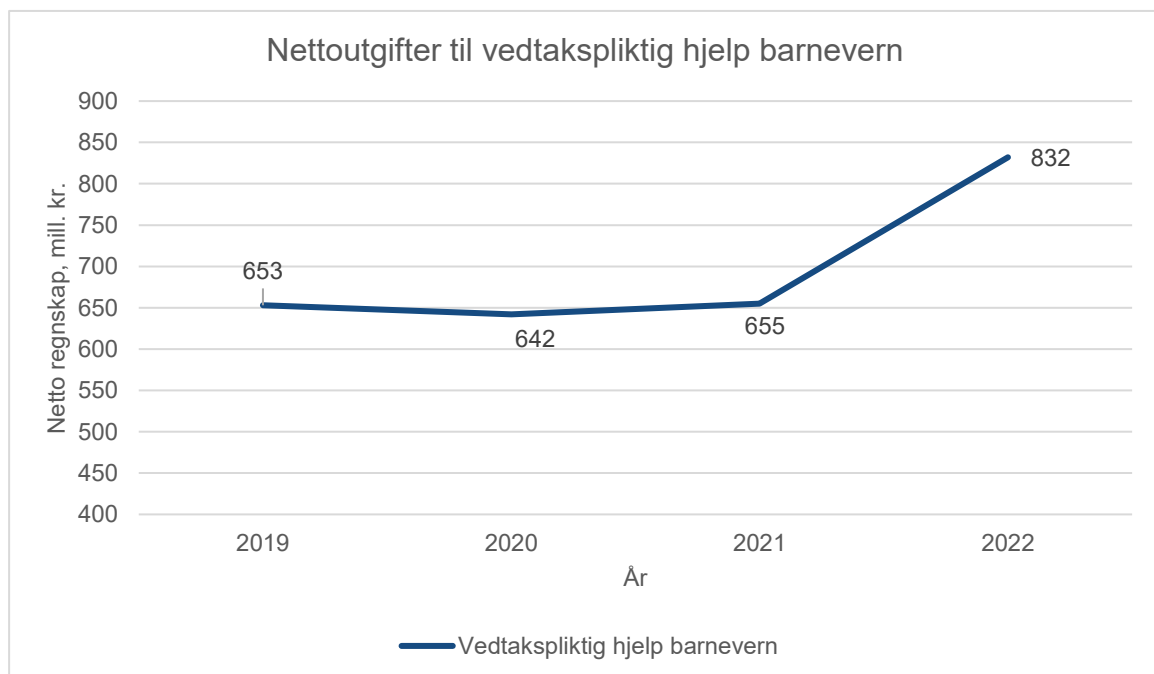
I samme periode har kostnadene til *vedtakspliktig hjelp for barn og unge med psykiske lidelser* blitt tredoblet (Figur 3).

Kostnadene inkluderer tiltak som avlastning, miljøterapeutisk oppfølging, støttekontakt og koordinering. Utviklingen forklares av at flere barn og unge enn tidligere får innvilget mer vedtakspliktig hjelp, hovedsakelig fordi søknadene dokumenterer mer sammensatte og alvorlige hjelpebehov enn tidligere. Når kommunen ikke kan tilby tiltak i egen regi, må tiltakene kjøpes fra eksterne aktører.

Figur 3 - Samlet kostnadsutvikling på ulike vedtakspliktige hjelpetiltak for barn og unge med psykiske lidelser, 2019–2022, jfr Helse og omsorgstjenesteloven

Figur 4 viser utvikling i nettoutgifter til vedtakspliktig hjelp barnevern.

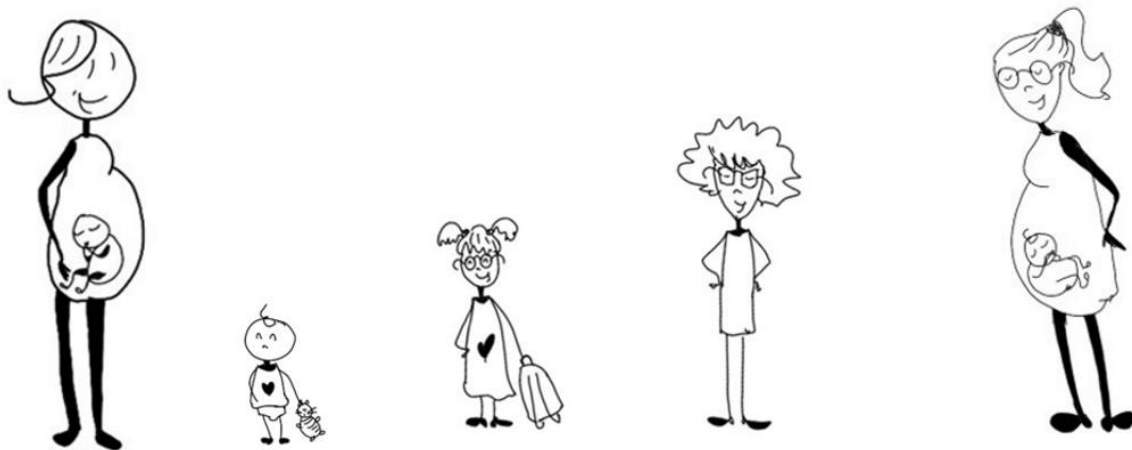
Figur 4 - Samlet kostnadsutvikling på ulike vedtakspliktige hjelpetiltak i barnevernet 2019–2022, Jfr barnevernslov

Kostnadsutviklingen i barnevernet må sees i sammenheng med barnevernsreformen som trådte i kraft fra 1. januar 2022. Reformen ga kommunen et større økonomisk ansvar gjennom økte egenandeler for plasser i statlige tiltak samtidig som refusjon for forsterkningstiltak i fosterhjem falt bort. Utgiftene for disse tiltakene er hovedgrunnen til at utgiftene til barnevernet har økt med 179 millioner i fireårsperioden. Dette tilsvarer en økning på 27 prosent.

Kommunens helsetjenester og barnevern møter flere barn og unge med alvorlige og sammensatte hjelpebehov som gir store utfordringer for kommunens tiltaksapparat. Når kapasiteten er presset i både spesialisthelsetjenesten og statlig barnevern forsterkes de faglige og økonomiske utfordringene i kommunens tjenester. I dag brukes mye av ressursene på et mindre antall barn og unge med svært store behov. Dette har stor betydning for handlingsrommet som er nødvendig for å realisere intensjoner og mål med barnevernsreformen.

1.3 Visjon og målgrupper

Strategien omfatter alle barn og unge⁴ og deres familier gjennom hele oppveksten, og skal bidra til at **«Barn og unge i Bergen har en trygg og god oppvekst som rustet dem til et godt liv som voksne»**

Figur 5 - Oppveksten - fra barn i magen til gravid med ny generasjon (Tegning: Jeyla Rustamova)

Barn og unge skal oppleve inkludering og mestring, få realisert evnene sine fullt ut og ha kontroll over sine liv. Deltakelse på allmenne samfunnsarenaer, som fritid og kultur, fremmer inkludering og tilhørighet og forebygger ensomhet. Deltakelse fremmer trivsel, livskvalitet og psykisk helse, og styrker demokratiseringsprosesser og aktivt medborgerskap (4–6). Strategi

⁴«Unge» inkluderer i denne strategien ungdom og unge voksne opp til 25 år. Dette sammenfaller med målgrupper i tjenester som skolehelsetjeneste, helsestasjon for ungdom, Utekontakt og barnevern og er i tråd med målgruppe i Ungdomsplan.

for oppvekst kan sees på som en spesifisering av folkehelsestrategien, for barn, unge og deres familier.

Strategien er utarbeidet i et samarbeid mellom flere byrådsavdelinger i Bergen kommune⁵. Strategien skal legge til rette for at kommunen kan få til *forebyggende, tidlig innsats og sammenhengende tjenester på tvers av de kommunale sektorene, for de som trenger det*.

1.4 Overordnede føringer og lovverk

Flere internasjonale og nasjonale strategier og føringer forsterker kommunenes plikt til en styrket samordnet innsats, og gir retning for samarbeidet mellom oppveksttjenestene. Oppvekststrategien bygger på disse føringene, som skal bidra til blant annet rettsikkerhet, gode tjenester, medvirkning og bærekraft.

Internasjonale mål og konvensjoner

Det er en nasjonal forventning at FNs bærekraftsmål legges til grunn for den kommunale samfunnsplanleggingen. Strategi for oppvekst bygger særlig opp under følgende av FNs bærekraftsmål⁶:

Bærekraftsmål 1 om å utrydde fattigdom, viktig for å nå alle FNs bærekraftsmål
Bærekraftsmål 3 om å sikre god helse og fremme livskvalitet for alle
Bærekraftsmål 4 om å sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning
Bærekraftsmål 10 om å redusere ulikheter i og mellom land
Bærekraftsmål 17 samarbeid for å nå målene.

En praksis i tråd med Barnekonvensjonen skal bidra til at barn og unges synspunkter blir hentet inn (7,8). Barnekonvensjonen har fire generelle og grunnleggende prinsipper:

- Prinsippet om ikke-diskriminering (artikkel 2)
- Prinsippet om barnets beste (artikkel 3)
- Prinsippet om barnets rett til liv og utvikling (artikkel 6)
- Prinsippet om barnets rett til å bli hørt og si sin mening (artikkel 12)

Alle andre bestemmelser i barnekonvensjonen skal sees i lys av disse fire grunnleggende prinsippene. Også prosessrettighetene til barn skal tas hensyn til i kommunenes arbeid. Disse er:

- Barn har rett på nok og forståelig informasjon for å uttale seg
- Barn har rett til uttale seg fritt og trygt om forhold som berører barnet
- Barnet har rett til respekt for sitt privatliv

⁵ Byrådsavdeling for barnevern og sosiale tjenester, Byrådsavdeling for barnehage, skole og idrett, Byrådsavdeling for helse og omsorg og Byrådsavdeling for kultur, frivillighet og inkludering.

⁶ <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>

Kvalitetsmål er godt forankret og brukt både i helse- og barnevernsektoren⁷. I forbindelse med Barneverns-/oppvekstreformen er målene formulert som følger:

- Barn og familier skal få hjelp som virker
- Barn og familier skal møte trygge og sikre tjenester
- Barn og familier skal bli involvert og ha innflytelse
- Barn og familier skal møte tjenester som er samordnet og preget av kontinuitet
- Kommunens ressurser skal utnyttes godt og fordeles rettferdig

Nasjonale føringer og lovverk

Nasjonale forventninger til kommunal planlegging legges frem hvert fjerde år. Disse tydeliggjør hva kommunene skal ta hensyn til i sine strategier og planer (9). I siste forventningsdokument er det lagt vekt på at samfunnet står overfor fire store utfordringer:

- Å skape et bærekraftig velferdssamfunn
- Å skape et økologisk bærekraftig samfunn gjennom blant annet en offensiv klimapolitikk og en forsvarlig ressursforvaltning
- Å skape et sosialt bærekraftig samfunn
- Å skape et trygt samfunn for alle

I tillegg til barnevernsreformen har regjeringen og nasjonale myndigheter de siste årene lagt frem ulike meldinger, planer, veiledere og utredninger som med ulike føringer og virkemidler skal bidra til å styrke tidlig innsats gjennom oppveksten. Felles er at de setter et særlig søkelys på innsats for barn og unge og psykisk helse:

- En stortingsmelding om tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO (10). Gode barnehager og skole ble her presentert som de viktigste bidragsyterne for et samfunn med små forskjeller og like muligheter for alle. Barnehagen og skolen skal bidra til at barn og unge blir trygge og trives. Trygge barn som trives, lærer bedre.
- Et forslag om opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse til Stortinget (11). Opptrappingsplanen, utarbeidet i et samarbeid mellom åtte departement, inneholdt både helsefremmende, forebyggende og behandlingsrettede tiltak, og omfattet barn og unge opp til 25 år.
- En stortingsmelding i juni 2023 som beskrev en opptrappingsplan for hele det psykiske helsefeltet (12). Planen omhandler hele befolkningen, med særlig vekt på barn og unge. Arbeidet med opptrappingsplanen er delt inn i tre innsatsområder:
 - o det helsefremmende og forebyggende området
 - o gode tjenester der folk bor
 - o et styrket tilbud til dem med langvarige og sammensatte utfordringer

⁷ Kvalitetsmålene ble opprinnelig beskrevet i Verdens helseorganisasjon (WHO) sin strategi «Helse for alle innen år 2000». Senere ble målene lagt til grunn for Helsedirektoratets veileder «Ledelse og kvalitetsforbedring i helse og omsorgstjenesten» i 2017.

- *Sammen om barn og unges psykiske helse* er en nasjonal veileder som er på høring fra Helsedirektoratet og presenterer viktige innsatser: helsefremmende og forebyggende arbeid, tidlig oppdagelse og samarbeid, helhetlig behandling og oppfølging i kommunene og koordinering mellom kommune og psykisk helsevern for barn og unge (13).
- Regjeringen ønsker å opprettholde og styrke den sosiale bærekraften i norske byer og nabolag, gjennom å legge til rette for gode levekår, høy livskvalitet og gode oppvekst- og nærmiljø (14).
- Regjeringen vil arbeide for at det skal være mulig for alle barn og unge å delta jevnlig i minst én organisert fritidsaktivitet, sammen med jevnaldrende der de bor. Regjeringen, frivilligheten, KS og andre samarbeidspartnere ønsker å styrke arbeidet med å bygge ned barrierer for deltakelse og frafall som skaper utenforskap blant barn og unge (15).
- Regjeringen vil styrke innsatsen rettet mot barn og unge i familier med vedvarende lavinntekt gjennom en samarbeidsstrategi som vektlegger økt deltakelse i barnehage, skole, fritidsaktiviteter og arbeidsliv. Strategien skal styrke sosial mobilitet slik at barn og unge kan skape sin egen fremtid uavhengig av foreldres bakgrunn (16).

Kommunens plikt til samarbeid og tidlig innsats

En rekke lovverk legger føringer for hvordan kommunene skal legge til rette for gode oppvekst- og levekår, lek og læring, tjenestetilbud, hjelp og oppfølging. Til enhver tid bor det barn og unge i kommunene med behov for et sammensatt tjenestetilbud og oppfølging som involverer flere aktører i velferdstjenestene. Noen familier har behov for dette allerede fra barnets fødsel, mens andre vil få behov for slike tjenester etter hvert.

For å styrke oppfølgingen av utsatte barn, unge og deres familier ble den kommunale samarbeidsplikten synliggjort gjennom endringer i de ni viktigste kommunale lovverkene for barn og unge høsten 2022⁸: I tillegg har ytterligere fem lovverk for statlige tjenester fått tydeliggjort krav til samarbeid med kommunale tjenester til barn, unge og deres familier⁹. I den nasjonale veilederen *Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier* (17) blir ansvar og myndighet tydeliggjort. Veilederen omtaler følgende bestemmelser:

- Plikt for velferdstjenestene til samarbeid på system- og individnivå
- Samordningsplikt for kommunen
- Rett til barnekoordinator og rett til individuell plan (IP)

Plikt til samarbeid er tydeliggjort ved at alle tjenester som omfattes av lovendringene har plikt til å samarbeide på individnivå når det er nødvendig for å gi barn, unge og deres familie de

⁸ [Barnevernloven § 3-2](#), [Familievernkontorloven § 1 a](#), [Opplæringsloven § 15-8](#), [Privatskoleloven § 3-6 a](#), [Barnehageloven § 2 b](#), [Krisesenterloven § 4](#), [Sosialtjenesteloven § 13](#), [Helse- og omsorgstjenesteloven § 3-4](#) og [Integreringsloven § 50](#).

⁹ Spesialisthelsetjenesteloven § 2-1e, Psykisk helsevernloven § 4.1., Tannhelsetjenesteloven § 1-4a, § 2-5b Pasient- og brukerrettighetsloven og Familievernkontorloven § 1 a.

tjenester de trenger. Plikten gjelder også på systemnivå, og krever derfor tilstrekkelig kunnskap på alle nivå om ansvar og oppgaver i andre sektorer. Rutiner og strukturer for å få til samordning og samarbeid skal være kjent i alle tjenester. Kommunen bestemmer selv hvordan de skal ivareta og organisere samordningsansvaret.

Tidlig innsats er konkretisert ved at kommunens ansvar for de minste barna har blitt tydeligere, og innsats i tidlig barndom er et satsingsområde i flere tjenesteområder. Tidlig innsats starter i fosterlivet og kommunen skal sikre små barn og deres familier gode og tilgjengelige tverrfaglige tjenester med god kvalitet.

Retten til barnekoordinator og Individuell Plan (IP) skal være godt kjent i alle tjenester og krever innsats og deltakelse fra alle relevante aktører, i tråd med barnets og familiens ønsker og behov.

Lokale føringer gjennom planer - kommuneplanens samfunnsdel og Folkehelsestrategi

Lokalt legger særlig kommuneplanens samfunnsdel og kommunens folkehelsestrategi føringer for oppvekststrategien. *Bergen 2030 – Kommuneplanens samfunnsdel (KPS)* beskriver utfordringer og fastsetter langsiktige mål og strategier.

Strategi for oppvekst skal sammen med kommunens øvrige planer bidra til å oppfylle kommuneplanens hovedmål om en *aktiv og attraktiv by*, særlig gjennom følgende.

- Barnehager, skoler og kommunens åpne tilbud skal være inkluderende arenaer som gir alle barn og unge bedre mulighet til å utvikle sine evner og ferdigheter, og til å delta aktivt i arbeids- og samfunnsliv.
- Informasjonen til brukerne av kommunens tjenester skal være lett tilgjengelig og forståelig.
- Det er behov for en særlig målrettet innsats i områder med levekårsutfordringer for å jevne ut sosiale og geografiske forskjeller som har betydning for levekår og folkehelse.
- Strategien og handlingsplanene skal være med på å oppfylle kommuneplanens mål om at barnevernet skal bidra til at de mest utsatte barna får en trygg og god oppvekst.

Også kommunens forslag til *Folkehelsestrategi* gir viktige føringer for *Strategi for oppvekst*. Målområdene 1) *Folkehelse i alt kommunen gjør*, 2) *Oppvekst, utdanning og levekår*, 3) *Bolig og nærmiljø* og 4) *Levevaner* er alle aktuelle for barn og unge. Samtidig er målområde 2) spesifikt knyttet til oppvekstbetingelser og derfor særlig relevant.

2. KUNNSKAP OG INNSPILL FRA BARN, UNGE, DERES FAMILIER, ANSATTE OG FORSKNINGSFELTET

Barn og unges oppvekst påvirkes både av beskyttende faktorer som fremmer utvikling og risikofaktorer som kan belaste utviklingen. Det er individuelle faktorer som den enkeltes helse, funksjonsevne, temperament, personlighet, selvfølelse og mestring. Det er også sosiale faktorer som er knyttet til familie, nettverk og venner. De samfunnsmessige faktorene handler blant annet om utfoldelsesmuligheter, inkludering og deltakelse, levekår og nærmiljø – og om kvaliteter i barnehage og skole (18).

I dette kapitlet oppsummeres innspill med viktig kunnskap fra forskning, utredninger og innspill fra brukere og ansatte. Det er viktig at alle disse perspektivene legges til grunn når en skal utvikle tilbud og tjenestene.

2.1 Hva fremmer helse og utvikling?

Familien, og etter hvert også familiens utvidete sosiale nettverk, er viktigst for barns oppvekst. Dette gjelder særlig i starten av livet. Fra fosterlivet og frem til barnet er om lag 3 år, leves de 1000 første dagene. I denne tiden utvikler hjernen seg i stort tempo. Her legges grunnlaget for blant annet utvikling av språk og regulering av følelser og atferd. Barna får hjelp til å etablere gode relasjoner til omsorgspersoner og andre trygge voksne (19,20).

I barnehage og skole, og etter hvert gjennom deltakelse i fritidsaktiviteter, møter barn og unge andre barn og trygge voksne. De utvikler nye sosiale relasjoner og sosial kompetanse, og gjennom dette trivsel og livskvalitet. Dette påvirker også kognitive evner og har en utjevnende effekt (21–23). Tilrettelagte og gode utearealer og byrom er viktig for alle og bidrar til gode oppvekstvilkår. Byutviklingen skal inkludere og ivareta barn og unges behov. Særlig i urbane områder, der det er begrensede arealer og mange interesser, må kommunen løfte frem og sikre oppvekstperspektivet i byutviklingsarbeidet.

Alle barn har rett til utdanning. Det å gjennomføre videregående skole er et nasjonalt mål på om samfunnet lykkes i opplæringen og blir vurdert som grunnlaget for en vellykket inngang til arbeidslivet. Samtidig styrker det fellesskapet og gir et mer bærekraftig velferdssamfunn på lengre sikt.

Å trives i livet påvirker helse og læring, mens helse og trivsel påvirker skolegang-og deltakelse. Å sitte igjen med et fagbrev eller vitnemål har betydning for helse, trivsel og legger til rette for en aktiv deltakelse i samfunnslivet. Derfor er det viktig at hele laget rundt barna, både i barnehage og skole, men også i tjenester og tilbud i nærmiljøet, deltar i innsatsen og samarbeider for bidra til en god skolegang for alle (4–6,16,24).

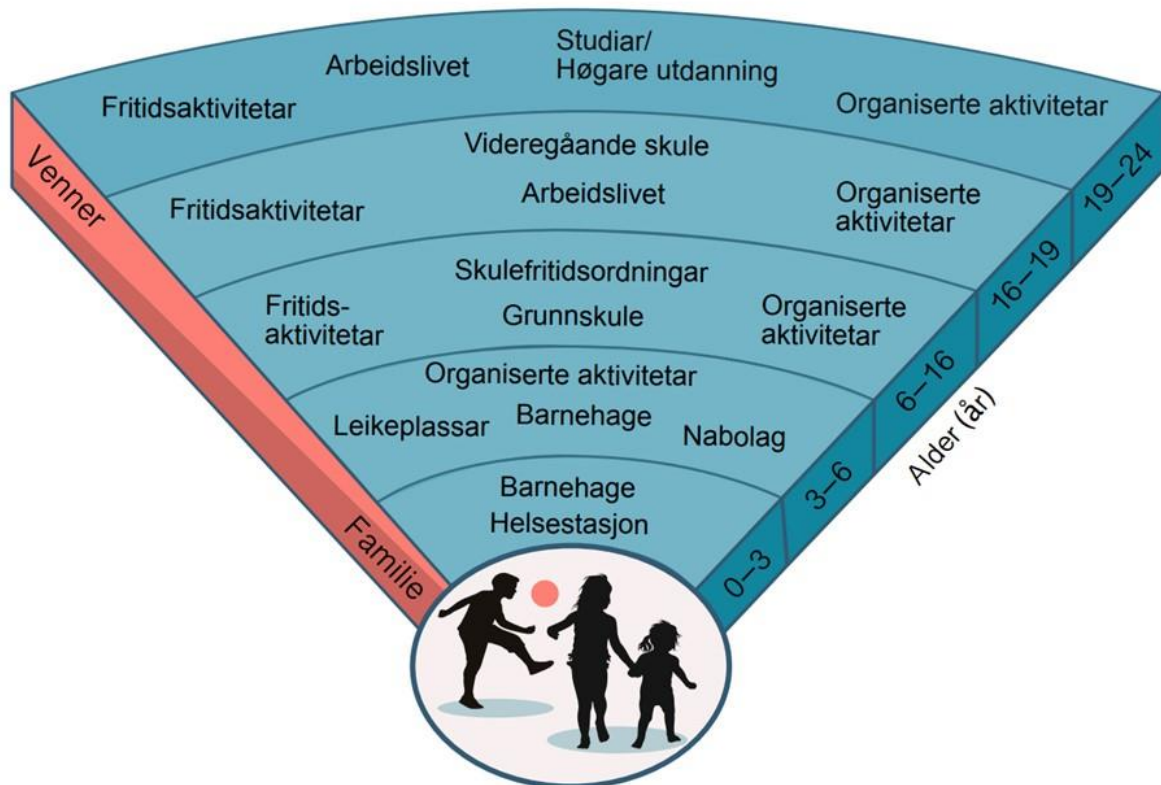
Grunnlaget for senere skolegang legges allerede i førskolealder. Barnehage og grunnskole er derfor en viktig utviklingsarena i oppveksten, sammen med familie og sosiale nettverk. I 2022 fullførte og bestod nesten 87 prosent av elevene videregående skole. Elever med høye grunnskolepoeng fullførte i større grad enn elever med lave grunnskolepoeng (25).

Tall fra Utdanningsdirektoratet viser at 81 prosent av alle som begynte på videregående i

2. KUNNSKAP OG INNSPILL FRA BARN, UNGE OG DERES FAMILIER, ANSATTE OG FORSKNINGSFELTET

2016, hadde gjennomført med studiekompetanse innen seks år. Dette var en økning på 0,6 prosent fra kullet før (26).

Barnehage og skole er en viktig arena å utvikle og tilby kunnskapsbaserte forebyggende tiltak for barn og unge på. Hjelpetjenester må ha kompetanse og kunne bidra og samarbeide i gjennomføring (27).

Figur 6 6: Ulike sosiale arenaer som barn og unge deltar på gjennom oppveksten (brukt med tillatelse fra Simon Øverland)

En trygg og god oppvekst i trygge nærmiljø gir barn og unge samlet sett erfaringer og grunnlag for å utvikle livskvalitet, god fysisk og psykisk helse og trivsel. Det gir dem også motstandskraft og mestringsevne når det er nødvendig. Alt dette er viktige ressurser som legger seg «lag på lag», gjennom oppveksten, i utdanningsløp og over i voksenlivet (28).

2.2 Hva kan belaste barns helse og utvikling?

Mens god psykisk og fysisk helse og funksjonsevne er gode kilder til trivsel og livskvalitet, vil det å ha en kronisk fysisk sykdom, psykisk lidelse eller funksjonsnedsettelse medføre at livet blir mer utfordrende både for barn og familie. Barnehage- og skolelivet blir mer anstrengende, sosiale relasjoner kan bli vanskeligere å bygge, og tilgang til noen tilbud kan være redusert. Barn og unge med varig sykdom og funksjonsnedsettelse utgjør en stor og mangfoldig minoritet, som rommer både fysiske, psykiske og kognitive forhold. Med universell utforming i samfunnet, gode tilpasninger og tilrettelegging av nødvendig hjelp og godt samarbeid, blir det lettere å være både barn og familie.

Også *sosiale faktorer* knyttet til familie, nettverk og venner kan belaste et barns helse og utvikling. Foreldre kan oppleve mange krevende situasjoner, som økonomiske bekymringer, stress og usikkerhet i foreldrerollen. Høyt stressnivå hos foreldre påvirker hvor sensitive og konstruktive de er i samspill med sine barn. Rusproblemer og psykiske problemer hos foreldre øker risikoen for at barna opplever vold og seksuelle overgrep, som er særlig alvorlig for barns helse og utvikling. I en gjennomgang av straffesaker i 2019 om grov vold mot barn under fire år i Norge, fant Kripos at over halvparten av barna som ble utsatt for vold var fem måneder eller yngre da skaden ble oppdaget. Hver femte jente oppgir å ha opplevd seksuelle overgrep i barne- og ungdomsårene, og en av 14 gutter opplever det samme. Hver dag opplever 50 mennesker å bli voldtatt i Norge (29). Dette er et folkehelseproblem og et viktig samfunnsoppdrag å gjøre noe med.

Barnehage og skole er viktige sosiale arenaer og et godt sted å lære og være for de fleste. Men også barnehage og skole kan bli et sted der barna opplever utenforskap, ekskludering, mobbing, utrygghet og manglende mestring. Mobbing handler om voksne og barns handlinger som hindrer opplevelsen av å høre til, å være en betydningsfull person i fellesskapet og ha muligheten til medvirkning. Flere studier viser at mobbing kan starte allerede i barnehagen. Det finnes ingen systematisk oversikt over mobbing og omfang av mobbing i fritidsmiljøer, men det er grunn til å tro at det også finnes der. Den årlige nasjonale elevundersøkelsen viser en markant økning av elever som opplever å bli mobbet på skolen to–tre ganger i måneden eller oftere (30).

Barn og unge med hjelpebehov som får spesialpedagogiske tiltak kan oppleve å bli ekskludert fra et lærende og sosialt fellesskap. De får heller ikke alltid medvirket tilstrekkelig i saker som angår dem selv. Barn og unge med psykiske helseplager eller barn og unge med høyt skolefravær og deres foreldre kan oppleve at barnehage, skole og støttesystemene ikke er rigget godt nok for å møte utfordringene og samarbeidsbehovet som barn og foreldre har (31). Negative erfaringer og belastninger i barnehage, skole og fritidsmiljø, øker sannsynligheten for frafall fra videre skolegang. Samtidig kan risikofaktorer for skolefravær og frafall i skolen også være knyttet til både eleven selv, familie og sosiale relasjoner (32).

Hvor viktig de samfunnsmessige og sosiale påvirkningsfaktorene er, ble særlig tydelig under pandemien. Da opplevde hele befolkningen begrenset tilgang til sosiale møteplasser og samfunnets hjelpetjenester. Her ble noen grupper rammet hardere enn andre, særlig barn og unge med psykiske lidelser eller varige funksjonsnedsettelser, og barn og unge som allerede før pandemien levde i familier med vold eller et høyt konfliktnivå. Barn og unge i familier med

2. KUNNSKAP OG INNSPILL FRA BARN, UNGE OG DERES FAMILIER, ANSATTE OG FORSKNINGSFELTET

lav utdanning og lav inntekt var også utsatt, hovedsakelig på grunn av andre risikofaktorer i disse familiene. Etter at restriksjonene ble opphevet, ser det foreløpig ut til at de fleste barn og unge er tilbake til sitt vanlige liv. Samtidig er det usikkert i hvor stor grad befolkningen har blitt påvirket. (33). Kommunen registrerte i etterkant av pandemien en økende i etterspørsel etter tjenester som avlastning og psykisk helsehjelp til barn og unge¹⁰. Tilsvarende økning er rapportert fra psykisk helsevern for barn og unge¹¹.

Mange av familiene med de mest sammensatte behovene trenger bistand både for barna, for ungdommene og for foreldre. Da trenger de et godt og stødig samarbeid på tvers. Samarbeidet inkluderer også aktører som spesialisthelsetjenesten, NAV, politiet og frivilligheten (34).

I 2022 var i underkant av 12 prosent av unge mellom 16 og 25 år uten og utenfor videregående opplæring (52). På nasjonalt nivå har denne andelen sunket hvert år siden 2010, men for de som ikke gjennomfører blir det vanskeligere å få en stabil tilknytning til arbeidslivet. Jo viktigere gjennomføring av videregående opplæring er i samfunnet, jo mer alvorlig er situasjonen for de som ikke gjennomfører. Det blir stadig færre jobber som ikke krever formell utdanning, og konkurransen om disse jobbene blir hardere (53).

Fra 2000 til 2020 har antallet 18–29-åringer som mottok uføretrygd økt fra 0,8 prosent til 2,5 prosent (35). I 2021 sto 7,4 prosent av unge under 30 år helt uten utdanning og arbeid. Økning i antall uføre har skjedd samtidig med økning i diagnostisering av psykiske lidelser, senket terskel for uførhet og et mer krevende arbeidsliv (36). Medfødte tilstander og psykiske lidelser som utvikles i barne- og ungdomsårene er hovedgrunn til ung uførhet. Det er ikke klare svar på hvilke faktorer som driver frem en økning i diagnostiserte psykiske lidelser (37). Det kan handle om at de faktisk blir flere barn som utvikler alvorlige lidelser, men det kan også handle om diagnosepraksis eller kvalitet på diagnostiske verktøy.

Dette er et betydelig problem, både for den enkeltes deltakelse og tilhørighet og for samfunnet som går glipp av viktige ressurser. Kostnaden er regnet ut til 15,9 millioner per person (SSB).

Å stå utenfor arbeidslivet kan også medføre helsemessige belastninger, spesielt knyttet til psykiske plager (54). Fattigdom og utenforskap, sosial ulikhet i utdanning, i oppvekstforhold og i helse, handler dermed ikke bare om frafall i videregående skole og endrede kompetansekrav i arbeidslivet, men også om kompliserte sammenhenger langt tidligere i livet og gjennom hele oppveksten (55). Det gir samfunnet en utfordring på tvers av tjenester, som ingen sektor klarer å løse alene (56).

2.3 Sosial ulikhet

Beskyttende faktorer og risikofaktorer er ikke likt fordelt i befolkningen. I en rapport om sosial ulikhet i helse slår en forskergruppe fast at *tverrsektorielt ansvar og innsats er noe av*

¹⁰ Kilde: Etat for barn og familie

¹¹ Kilde: Helse-Bergen og Betanien.

2. KUNNSKAP OG INNSPILL FRA BARN, UNGE OG DERES FAMILIER, ANSATTE OG FORSKNINGSFELTET

nøkkelen for å nå målet om en jevnere fordeling av helse og livskvalitet (38). For å redusere sosial ulikhet i helse presenterer forskergruppen åtte anbefalinger, som i regjeringens Folkehelsemelding (39) omtales som prinsipp for politikkutvikling. Av disse er følgende anbefalinger særlig relevante for *Strategi for oppvekst*:

- gi alle barn en best mulig start på livet
- gi alle barn, unge og voksne mulighet til å realisere evnene sine fullt ut og ha kontroll over sine liv
- skape og utvikle helsefremmende og bærekraftige steder og lokalsamfunn
- styrke rollen til og virkningen av sykdomsforebygging
- kjempe mot ekskludering av minoriteter og andre grupper som faller utenfor gjennom å ta tak i konsekvensene av dette

Målet er at alle i Norge skal ha like muligheter i livet, uansett hvilken bakgrunn de har. Likevel er de sosiale ulikhetene blitt større de siste tiårene og påvirker mange livsområder. Utenforskap og marginalisering reduserer livskvalitet og trivsel, og gir i tillegg store samfunnskostnader (40).

Å redusere sosial ulikhet og forebygge utenforskap kan gi store gevinster, både menneskelig og samfunnsøkonomisk. Kunnskap fra kommunens egne kilder viser at sosial ulikhet forklarer ulik deltakelse og tilgang til tilbud som finnes (41). Gutter fra lavinntektsfamilier er mer utsatt for utenforskap og manglende deltakelse. Selv om mye av ulikheten forklares med familietilhørighet, er forskjellene så store at lokale tilbud og aktører er viktig.

Nye undersøkelser viser at systematiske sosiale forskjeller er synlig allerede i språkutviklingen blant toåringer, og at sosial læringsulikhet øker gjennom grunnskolen. Samtidig ser man at det å gi alle barn tilgang til barnehage, bidrar til å redusere ulikhet i læring oppover i skolealder. Skolen har et potensiale til å forsterke og forlenge denne effekten, selv om man enda ikke vet helt hvordan og hva som skal til (42).

I Bergen, og i landet som helhet, ser man en opphopning av levekårsutfordringer og sosiale forskjeller i noen geografiske områder. Det bor lavinntektsfamilier i alle deler av Bergen, men andelen varierer fra 1 av 50 barn i de minst utsatte områdene, til 1 av 4 barn i de mest utsatte områdene (41). Barn som vokser opp i husholdninger med lav inntekt har høyere risiko for å oppleve ensomhet, dårligere fysisk og psykisk helse og å ikke fullføre videregående opplæring (40). Barn og unge i levekårsutsatte familier opplever dessuten i mindre grad å være optimistiske og se lyst på sin egen fremtid enn barn generelt (43). Forskjellene går i arv. Selv om 80 prosent av ungdommer i Bergen fullfører videregående opplæring innen fem år, varierer dette med foreldrenes utdanningsnivå. Når foreldrenes høyeste utdanningsnivå er grunnskole, fullfører 55 prosent innen fem år. Dette er lavere enn i landet totalt og lavere enn i andre norske storbyer (44).

Barn og unge i høyrisiko kjennetegnes ved at de har, eller er i fare for å få en bekymringsfull utvikling. Dette kan innebære kriminalitet, alvorlig atferdsproblematikk og bekymringsverdig rusmiddelbruk. Årsakene til dette er sammensatte, men kan ha sammenheng med omsorgssituasjon, levekårsutfordringer og egne helseutfordringer. Utenforskap, mobbing, og manglende mestring i skole og fritid kan også bidra til å forklare utviklingen (32). På jakt etter

tilhørighet og fellesskap kan sårbare barn og unge komme i kontakt med miljøer som bidrar til å utvikle eller forsterke en negativ utvikling. Politiet melder at ungdommer som har utfordrende atferd og begår kriminelle handlinger, blir stadig yngre og alvorligheten synes å øke¹².

2.4 Innspill fra barn, unge og deres familier

Hvordan *oppleves* tjenestene fra kommunen for barn, unge og deres familier? I hvilken grad oppleves de som inkluderende, nyttige og samordnede? I dette kapitlet oppsummeres innspill fra barn, ungdom og foreldre fra tidligere utredninger, prosjekter og hørings svar.

Ungdom er opptatt av at det finnes nok fritids- og aktivitetstilbud som dekker deres behov, at det er god informasjon om tilbudene og at de har lave kostnader, slik at alle kan delta. De unge støtter at det tenkes mer helhetlig og tverrfaglig i kommunen, og at man prioriterer de som trenger det mest i innsats og samarbeid. De ønsker at samarbeid også inkluderer andre kommuner, for eksempel ved flytting. Ungdommene er særlig opptatt av psykisk helse og overgangen til voksenlivet¹³.

Barn og unge med behov for langvarig oppfølging ønsker også å ha mulighet for å bygge og beholde størst mulig selvstendighet, inkludering og deltakelse på livets ulike områder. Mange foreldre opplever manglende samordning i hjelpeapparatet som krevende og belastende. Et fragmentert tjenesteapparat gjør det ofte vanskelig for barn, unge og deres familier å vite hvor de kan finne riktig hjelp. De etterspør større helhet og kontinuitet i erfaringsoverføring og tiltak på ulike arenaer som barnehage, skole, hjem, spesialisthelsetjeneste og NAV. Det formidles behov for en tydeligere avklaring av tjenestenes roller, funksjon og ansvar. Dette gjelder for eksempel når barn og unge har behov for helserelaterte tiltak i barnehage og skole (45).

Kommunalt råd for personer med nedsatt funksjonsevne (KRPF) er opptatt av medvirkning og samarbeid, på individ og systemnivå, for eksempel i planarbeid, utviklingsarbeid og ved iverksetting av tiltak i planer.

Autismeforeningen understreker betydningen av at de som skal hjelpe barn og unge med alvorlige lidelser og langvarige hjelpebehov, må forstå både funksjonsnedsettelse og familiesituasjon. Dette er særlig viktig for ansatte og andre som skal vurdere om det er riktig å sende bekymringsmelding til barnevernet. De er også opptatt av at blindsoner og mellomrom mellom hjelpetjenester må reduseres, og kapasitet i hjelpetilbud må økes.

Mange barn og unge opplever utfordringer i grenseflatene mellom tjenester. Ansvar kan skyves på mellom tjenester, informasjon kan glippe, og det kan være utydelig hvem som har ansvar for helhet eller koordinering av tjenestene. Manglende samarbeid kan medføre at behov ikke oppdages tidlig nok, og at barn og unge ikke får den oppfølgingen de trenger. Dette omtales som «trøbbel i velferdsstatens grenseflater» (45).

¹² Kilde: Koordinator for lokalt samarbeid om rus- og kriminalitetsforebygging, SLT-koordinator, Etat for barn og familie.

¹³ Jfr. Innspill fra Ungdomsrådet og Elevorganisasjonen

2. KUNNSKAP OG INNSPILL FRA BARN, UNGE OG DERES FAMILIER, ANSATTE OG FORSKNINGSFELTET

Tidlig og tverrfaglig behovskartlegging er nødvendig for å kunne iverksette tiltak som kan øke egenmestring og utsette eller redusere hjelpebehovet (2,17,19,20). Manglende kompetanse og systemer for tverrfaglig samhandling kan for eksempel medføre forsinket diagnostisering, som igjen kan føre til at riktig behandling og oppfølging kommer seint i gang.

I det følgende oppsummeres innsikt fra ulike prosjekter som vurderes å fortsatt ha gyldighet innenfor planenes temaområder. Innsikten har tidligere vært benyttet til å utforme forslag til nye tiltak, organisasjonsmodeller og andre løsninger, som deretter er testet ut videre i prosjektperiodene sammen med barn, unge og deres familier. Innsikten peker mot behov brukerne har gitt tilbakemeldinger om, på tvers av flere prosjekt. Innsikten gjelder på tvers av alder, grad av vansker og hvilke tjenestetilbud de har erfaring med.

Selv om en i Tabell 1 kan få et bilde av tilbakemeldinger fra brukere som er innhentet de siste årene, er videre innsiktsarbeid og samarbeid med brukere om utforming av tilbud svært viktig.

Innsikt	Nærmere beskrivelse
Brukere må involveres på både system- og individnivå	Når det utvikles nye tjenester, må brukeres behov og erfaringer vektlegges. Det bør være ansatte med erfaringskompetanse i alle tjenester. I samarbeidet med barn, unge og deres familier må de involveres og medvirkning må sikres.
Flere og mer varierte tilbud bør etableres	Det er behov for flere og mer varierte tiltak både for barn, unge og foreldre med mindre og større vansker. Dette innebærer både flere typer tilbud, mer variasjon i tilbudene, fleksible åpningstider og mulighet for uformelle møteplasser og arenaer.
Tilbudet til barn, unge og deres familier må vurderes, evalueres og justeres sammen med dem	Når barn, unge og familier får tilbud, må det sikres at de får rett hjelp og at hjelpen virker. I samarbeid med brukerne, må tjenestene evaluere om hjelpen virker og om det må andre eller flere ting til.
Brukerne må få bedre oversikt over og informasjon om tjenester og tilbud	Det er vanskelig å finne frem til god og riktig informasjon om tilbudene som finnes. Mye av informasjonen som finnes, er ikke tilpasset barn og unge.
Tjenestene må være lett å få kontakt med	Barn, unge og familier ønsker at det ikke er noen terskel for å få hjelp. Det innebærer å kunne ta kontakt selv direkte med tilbudene, men også at tilbudene er oppsøkende på arenaer der brukerne er allerede. Det er viktig at det finnes tilbud som tilbyr informasjon og hjelp på et tidlig tidspunkt.
Tjenester og fagpersoner må samhandle rundt brukerne	Barn, unge og familier har behov for at fagpersoner de møter har god kjennskap til hverandre og samarbeider godt. Mange opplever at overganger mellom tjenestetilbud er sårbare. Når flere tjenester gir hjelp samtidig, har brukere behov for at tjenestene sørger for å ha en helhetlig tilnærming og at foreldre skjermes fra å ha et koordinerende ansvar.

Tabell 1 - Innsikt fra barn, unge og deres familier 2017-2023, Etat for barn og familie

2.5. Innspill fra ansatte og ledere

Ledere for tjenester til barn og unge deltar i tverrfaglige samarbeidsforum i byområdene¹⁴. Deltakerne mener at foraene blant annet bidrar til tjenestene blir mer tilgjengelige for brukerne og at det blir enklere å gi rett hjelp til rett tid. Lederne gir uttrykk for at det må arbeides med økt læring og deling mellom byområdene. Tjenestene må få tydeligere oppdrag om å anvende tverrfaglige team, samarbeide om felles metoder, og etterspørre mer utstrakt bruk av refleksjon i de tverrfaglige teamene.

En involverende prosess i utviklingsarbeidet er viktig, der en får med seg de ansatte i tjenestene. Planene må treffe det som beskrives som utfordringer i strategien, og forankres i kommende handlings- og økonomiplaner.

For å få til en bedre kjennskap til hverandre og hva som finnes av hjelpetiltak, foreslår lederne at en har et felles system i kommunens kvalitetssystem, BkKvalitet. Lederne foreslår også faste møteplasser/arenaer hvor tjenestene kan bevisstgjøres om hvilke tjenester som finnes og deres ansvarsområder, og etablere felles oversikter over hva som foregår i de ulike tjenestene.

For å få til en bedre tverrfaglig innsats og helhetlig hjelp foreslås det at en etablerer gode samhandlingsrutiner og møtepunkter. Dette arbeidet er allerede i gang. Videre vises det til at alle tjenestene har et ansvar for å veilede og vise vei for brukerne, for å unngå skyveproblematikk der barn og unge blir sendt mellom tjenestene. Barn og unge som trenger sammensatt hjelp må bli et felles ansvar hvor tjenestene jobber sammen. I dette inkluderes også samarbeid og gode pasientforløp mellom kommune og eksterne aktører (46).

2.6. Bærekraften i tjenestene utfordres

Stadig flere barn og unge etterspør og mottar tjenester fra kommune og statlige tjenester, og det er også flere som har behov for mer ressurskrevende tjenester. Trenden forventes å fortsette. Samtidig påpeker Helsekommisjonen i en NOU (47) at «den store personellveksten i helse- og omsorgstjenestene i senere år, i kombinasjon med fremtidig demografisk utvikling, innebærer at utviklingen i tjenestene ikke er bærekraftig». Kommisjonen mener at en styrket satsing på folkehelse, forebyggende arbeid og tidlig innsats vil på lang sikt kunne redusere behovet for helse- og omsorgstjenester, og dermed behovet for innsats fra helsepersonell.

Barnevernsreformen (48) er innrettet mot at flere skal motta tidlig og samordnet innsats, og at tilhørende merkostnader skal finansieres av besparelser hos stat og kommune ved mindre bruk av ressurskrevende tjenester. Det forventes mer målrettet og mindre bruk av statlige plasser i institusjoner og kostbare tiltak og tjenester fra barnevernet. Reformen kan vurderes til i mindre grad å ha tatt hensyn til merkostnader som følger når flere med behov for

¹⁴ Etat for barn og familie og Etat for barnehage, Etat for skole og Etat for spesialpedagogiske tjenester har opprettet tverrfaglige samarbeidsforum både ute i byområdene, mellom tjenestene og lederne, og mellom etatene. Forumene har faste møter, hvor en utveksler informasjon med vekt på systemsaker, får tilbud om konsultasjon og blir bedre kjent med hverandres tjenester.

2. KUNNSKAP OG INNSPILL FRA BARN, UNGE OG DERES FAMILIER, ANSATTE OG FORSKNINGSFELTET

tjenester kommer i kontakt med og fanges opp av de kommunale tjenestene. Det er helt sentralt at stat og kommune har høy og gjensidig oppmerksomhet ved å tilpasse sine tilbud etter hvert som effekter av barnevernsreformen erfares.

Tidlig og samordnet hjelp skal bidra positivt til effektiv utnyttelse av ressurser. Her kan KS sitt verktøy for å vise økonomiske gevinster ved tidlig og riktig innsats bli nyttig for kommuner¹⁵. Det er viktig at tiltak som settes inn treffer den enkeltes behov tidlig og at tiltakene hverken er over- eller underdimensjonerte.

Samtidig er det viktig å kunne tilby arbeidsplasser og arbeidsmiljø som gjør det attraktivt for ansatte å arbeide med barn og unge. Det bidrar til at ansatte blir værende og at erfaring og kompetanse blir i tjenestene og kan deles.

¹⁵ [Utenfor-regnskapet - KS](#)

3. UTFORDRINGSBILDE

3. UTFORDRINGSBILDE

Kapittel 2 oppsummerte beskyttende faktorer og hva som kan belaste barns helse og utvikling gjennom barne- og ungdomsårene. Gjennom oppveksten møter barn, unge og deres familier flere ulike enheter i kommunen, for eksempel barnehage, helsestasjon og skole samt ulike hjelpetjenester ved behov. På bakgrunn av innspill fra brukere, ansatte og tidligere utredninger vet vi at tjenestene ikke alltid er samordnet eller treffer behovet.

Det utpeker seg særlig to sammensatte utfordringer som ikke kan løses av en sektor alene. Disse utfordringene samsvarer med utviklingsbehovet beskrevet i barnevernsreformen og flere andre nasjonale føringer. Hovedutfordringene er også gjenkjennbare lokalt, både i forvaltningsrevisjon fra Deloitte (49), og Fjeld-utvalgets rapport om 10 barnevernssaker (50).

➤ **Hjelpen er ikke tilpasset og samordnet, og kommer for sent**

Den ene hovedutfordringen handler om at tjenestene ikke alltid er godt nok tilpasset, ikke samordnet og hjelpen kommer for sent når en trenger den. Dette er uavhengig av type hjelpebehov og diagnose, men går aller mest ut over barn som lever i levekårsutsatte familier og nærmiljø.

Barn, unge og deres familier kan oppleve at de må vente på hjelp fordi ansvar skyves mellom tjenester, informasjon glipper i gråsoner, og at for få tar ansvar for helheten eller koordineringen av tjenestene. Manglende samarbeid kan medføre at behov ikke oppdages tidlig nok, og at barn og unge ikke får den oppfølgingen de trenger (45, 51). Mangler i hjelpetilbud og samarbeid gir store konsekvenser for de som trenger dette, blant annet for den enkeltes tilknytning til skole og utdanning.

Årsaker til manglende samordning kan være adskilte tjeneste- og budsjettområder i forvaltningen, og fragmentert kunnskapsgrunnlag. Samhandling utfordres av at fritidstilbud, barnehage, skole, helse- og barneverntjenester har hver sin lederlinje, kompetanse og forståelse. Når systemene utfordres på kapasitet og kompetanse, kan kjerneoppgaver og eget lovverk prioriteres høyere enn samarbeid rundt de som har sammensatte hjelpebehov. Gråsoner og overlappende ansvarsområder rundt barn, ungdom og deres familier gir også mindre rom for samarbeid og samordning rundt ulike tilbud som skal bidra til trivsel og fellesskap for alle.

➤ **Frafall i skolen**

Den andre hovedutfordringen handler om *konsekvensen* av å ikke få tilpassede og samordnede tjenester, og tilstrekkelig hjelp i tide, når en trenger det.

Selv om andelen som ikke gjennomfører videregående opplæring har sunket de siste ti årene blir det for de som faller fra i skolen vanskeligere å få en stabil tilknytning til arbeidslivet.

Regjeringen har uformet et samfunnsoppdrag til ulike aktører og sektorer innen utdanning, arbeids- og samfunnsliv, for å arbeide med konkrete, felles mål, blant annet i Stortingsmeldingen *Gode bysamfunn med små skilnader* (14). Samfunnsoppdraget er i tråd med det Norges Forskningsråd kaller en *gjenstridig samfunnsutfordring* (51) som kun kan løses i fellesskap.

3. UTFORDRINGSBILDE

I Helsedirektoratets veileder som omhandler samarbeid om tjenester til barn og unge og deres familier (17) vises det til eksempler på tiltak som kan bidra til mer helhetlig oppfølging av barn og unge på systemnivå. Eksempelene kom fra kommuner som deltok i FAFO undersøkelsen (45):

- utvikling av en felles oppvekstplan eller felles plattform i kommunen for samordnet innsats på oppvekstfeltet
- samle oppvekstfeltet under én ledelse
- ha felles ledermøter for alle etats-/tjenesteledere på oppvekstfeltet
- utvikle en felles modell i kommunen for arbeid med helhetlig oppfølging av målgruppen
- etablering av team som samler ulike tjenester og profesjoner som er relevante for oppfølging av ulike grupper
- samarbeid mellom ulike etater/tjenester (og forvaltningsnivåer) om opptak til ulike tiltak eller tilbud (et eksempel er pakkeforløp innen psykisk helsevern for barn og unge)
- faste tverrfaglige møter i barnehage og skole
- modeller for tidlig og forebyggende innsats overfor utsatte barn og unge, her er for eksempel Oslohjelpa nevnt eksplisitt.

Eksempelene er for en stor del i tråd med det som formuleres i *Strategi for oppvekst* og tiltakene som foreslås i de to handlingsplanene. Oslohjelpa eksisterer allerede i Bergen, som *Barne- og familiehjelpen*.

4. MÅL OG STRATEGIER

4. MÅL OG STRATEGIER

Mål og strategier i *Strategi for oppvekst* er formulert med tanke på følgende mottakergrupper:

- Alle barn og unge og deres familier som benytter kommunens tilbud og tjenester
- Ansatte på alle nivå i kommunen

Mens kapittel 4.1 angir mål og strategier for den første gruppen, retter kapittel 4.2 seg mot den andre.

4.1 Mål rettet mot barn, unge og deres familier.

Mål 1: Barn og unge opplever inkludering, trivsel og mestring i oppveksten

Måloppnåelse innebærer:

Barn og unge opplever inkludering og tilhørighet gjennom å delta i fritidsaktiviteter og kulturopplevelser som forebygger ensomhet. Den gode barnehagen og skolen bidrar med det samme. Dette forutsetter at arenaer for barn og unge er lett tilgjengelige for alle, har universell utforming og har tilstedeværelse av trygge voksne.

Kommunens innsats dreies fra mest individuell oppfølging til mer samtidig innsats for større grupper av barn, unge og foreldre. Dermed når man flere, også de som trenger det mest. Dette vil bidra til bedre bærekraft og utnyttelse av kommunens ressurser.

Kommunen legger til rette for at barn, unge og deres familier har tilstrekkelig informasjon om hvilke tilbud som finnes i kommunen. Barn og unge og deres familier får komme til orde og får mulighet til å være med å utvikle tilbud og tjenester.

Strategier – Bergen skal:

- Prioritere offentlige ressurser til helsefremmende og forebyggende arbeid for barn og unge og deres familier, som bidrar til styrket kompetanse og tilstedeværelse på barn og unges areaner.
- Styrke innsats i utsatte levekårsområder, i tråd med tilgjengelig kunnskap om levekår og behov.
- Bidra til at barn, unge og voksne har god kompetanse om goder og risiko knyttet til deltakelse i digitale nærmiljø (sosiale medier)
- Arbeide for at organiserte fritidsaktiviteter og kulturopplevelser er tilgjengelig for alle barn og unge.
- Utvikle god og nyttig informasjon til barn, unge og deres foreldre, og til ansatte, om tilbud og tjenester.
- Ha gode systemer for å sikre medvirkningsprosesser for barn, unge og deres foreldre.

Mål 2: Barn, unge og deres familier får hjelp som nytter – når de trenger det

Måloppnåelse innebærer:

Kommunens ansatte har kunnskap om både hemmende og fremmende påvirkningsfaktorer for oppveksten. Forhold ved barnet selv, i familien og i nettverk og nærmiljøet ellers blir forstått og behov ivaretatt. Barn, unge og foreldre som åpner seg om bekymring og belastning møter ansatte som klarer å legge til rette for at samtaler oppleves som trygge og at de blir tatt på alvor.

Hjelp gis til rett tid, og hjelpen blir i størst mulig grad rett første gangen. Barn, unge og familier med sammensatte behov sikres et godt tilbud som legger til rette for mestring, utvikling og livskvalitet. Det innebærer et godt samarbeid rundt den som trenger det. Barn og unge som er pårørende til familiemedlemmer med store hjelpebehov, opplever at de blir godt ivaretatt.

Strategier – Bergen skal:

- Prioritere offentlige ressurser til tidlig innsats og samarbeid for barn og unge og deres familier.
- Sikre at alle som arbeider med barn, unge og deres familier har kunnskap om tilgjengelige tilbud og tjenester.
- Ha oppdaterte, likeverdige og kunnskapsbaserte tjenester, uavhengig av hvor man bor
- Tjenestene viser vei og bidrar til å etablere kontakt med rette instans dersom tjenesten selv mangler kompetanse eller tilbud.
- Samhandle godt med familiens nettverk, frivillige tilbud og ikke-kommunale offentlige tjenester.

4.2 Mål rettet mot ansatte i kommunens tilbud og tjenester og organisatoriske enheter i kommunen

Mål 3: Laget rundt barn, unge og deres familier er styrket

Måloppnåelse innebærer:

Tjenester og tilbud er organisert og tilrettelagt slik at både tilgjengelighet og nytteverdi er tydelig for brukere og ansatte. Det innebærer at vi har gode lagspillere rundt barn og unge og deres familier, der helhet og samhandling er sentralt og fagfolk utnytter hverandres fortrinn og kompetanser. Dette krever en tydelig og mestringsorientert ledelse.

Tverrfaglig samarbeid er en grunnleggende metodikk i oppfølging av personer med store og sammensatte behov. For å få dette til på en god måte, sikres felles forståelse og kunnskap på tvers av fag, nivåer og sektorer. Det innebærer god ledelse, avklart struktur og tydelig rolleavklaring, der kommunens ledere legger til rette for dette gjennom både prioritering av tid, kompetanseutvikling og tilgjengelige samarbeidsarenaer. Samarbeid gir muligheter for både ny kunnskap og god samordning.

Ledelse må legge til rette for at hver enkelt ansatt anerkjenner ulike faglige innfallsvinkler og perspektiv, slik at vi kan gi gode og sammenhengende tjenester. Tilbud planlegges, utvikles og evalueres og er i kontinuerlig forbedring, i samarbeid med brukere og kunnskapsmiljø. Faglig sterke, nytenkende, innovative og omstillingsdyktige ansatte er blant de viktigste ressursene for kommunen.

Strategier – Bergen skal:

- Være oppdatert og klar til å ta i bruk nye kunnskapsbaserte metoder, inkludert digitale verktøy
- Etablere samarbeidsmodeller som sikrer et godt samarbeid både på system- og individnivå, som også inkluderer aktører utenfor kommunen
- Utvikle en felles kultur for å evaluere og utvikle tjenestene, og legge til rette for endring som baserer seg på åpenhet, kontinuerlig læring og deling av erfaringer.
- Rekruttere, utvikle og beholde kompetent personell og ta vår del av ansvaret for utdanning gjennom praksissamarbeid.
- Utvikle felles standarder for tjenestene som samtidig sikrer at det tas individuelle hensyn som ivaretar etiske, faglige og juridiske intensjoner og krav i henhold til lov, forskrift og vedtatte retningslinjer.

Mål 4: Laget rundt barn, unge og deres familier tar utgangspunkt i felles kunnskapsgrunnlag for oppveksten når satsingsområder skal prioriteres.

Måloppnåelse innebærer:

Kommunen samler kunnskap fra ulike fagområder og sektorer og gjør et felles kunnskapsgrunnlag tilgjengelig for utredninger for oppvekstfeltet og utviklingsarbeid i oppveksttjenestene.

Det legges til rette for bedre samarbeid og forankring på tvers av berørte byrådsavdelinger og etater og mellom de ulike myndighetsnivåene. Gjennom samordning utnyttes ressursene bedre og bidrar til effektivisering av offentlig sektor. Dette krever høy kompetanse, god rolleforståelse og faglig tilrettelegging. Det krever også et godt samarbeid mellom fag og økonomi.

Medvirkning fra befolkningen, kunnskap fra praksis og fra forskningen er med i det som omtales som *kunnskapsbasert praksis*. For å sikre oppdatert kunnskap må kommunen ha et nært samarbeid med forskningsaktører og kompetansemiljø. Kommunen initierer relevant forskning som i neste omgang kan bidra til å utvikle kommunal praksis. For å kunne være en sterk samarbeidspart for eksterne miljøer, må kommunen ha egen kapasitet og strukturer for å følge opp sin del av ansvaret knyttet til samarbeidet.

Strategier – Bergen skal:

- Utvikle og vedlikeholde felles kunnskapsgrunnlag for oppvekst gjennom felles analyser, samarbeid og hospitering
- Utvikle arbeidsformer og strukturer som gir merverdi og sikrer forankring på tvers av områder som har behov for vedvarende og bred samordning, herunder et Kunnskapscenter som tjener hele oppvekstsektoren.
- Utarbeide oppdrag om å iverksette og evaluere planer som angår flere tjenester i fellesskap mellom samarbeidende byrådsavdelinger
- Styrke samarbeid med forsknings- og utviklingsmiljø for kommunens tjenester gjennom oppveksten, eventuelt arbeide for utvidelse av KunnskapsKommunen til å inkludere tema fra oppvekstfeltet
- Utforske KS-utenforregnskap og finansieringsmodeller, sikre god sammenheng mellom fag og økonomi i budsjettarbeidet, aktiv bruk av statlige tilskudd og se på muligheter for å opprette et felles budsjettområde for oppvekst.
- Samarbeide med andre storbyer om kunnskapsutvikling og strategier for helhetlig oppvekstfelt (ASSS-samlinger).

5. Litteraturliste

1. Bergen kommune. Bergens barn - byens fremtid [Internett]. Bergen kommune; 2016. Tilgjengelig på: <https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/bksak/2016464436-6382215/Bergens-barn-byens-fremtid-Plan-for-helsestasjons-og-skolehelsetjenesten-psykisk-helsearbeid-barn-og-unge-og-barnevernet-i-Bergen-2016-2026>
2. Bufdir. Barnevernsreformen - en oppvekstreform. 2023. Barnvernreformen. Tilgjengelig på: <https://www.bufdir.no/fagstotte/barnevern-oppvekst/barnevernsreformen/hva-er-barnevernsreformen/>
3. Barnevernsloven. Lov om barnevern [Internett]. LOV-2021-06-18-97 2021. Tilgjengelig på: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97>
4. Fancourt D, Finn S. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. World Health Organization. Regional Office for Europe; 2019.
5. Jacobsen SE, Andersen PL, Nordø ÅD, Sletten MA, Arnesen D. Sosial ulikhet i barn og unges deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter. Rapp Fra Sent Forsk På Siv Og Frivillig Seks. 2021;
6. Strand AH, Kindt MT. Unge i utsatte boområder—en kunnskapsoversikt. Delrapport Fafo-Notat. 2019;24.
7. Kipperberg E. Barnekonvensjonen: kompetanse og kunnskapsbehov i høyere utdanning og blant fagfolk i feltet. 2018;
8. Regjeringen. Regjeringen.no. 2019. Barn og unges medvirkning. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommunestruktur/Verktoy/lokaldemokrati/veilederen/kommunen-og-innbyggerne/barn-og-unges-medvirkning/id2615552/>
9. Kommunal og moderniseringsdepartementet. Nasjonale forventninger til regional- og kommunal planlegging 2019 – 2023 [Internett]. 2019. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/contentassets/cc2c53c65af24b8ea560c0156d885703/nasjonale-forventninger-2019-bm.pdf>
10. Meld. St. 6 (2019-2020). Tett på—tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO [Internett]. Kunnskapsdepartementet; 2020. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/contentassets/3dadc48f7c94401ebefc91549a5d08cd/no/pdfs/stm201920200006000dddpdfs.pdf>
11. Prop. 121 S (2018-2019). Opptappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019–2024) [Internett]. Helse- og omsorgsdepartementet; 2019. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/contentassets/1ea3287725fa4a2395287332af50a0ab/no/pdfs/prp201820190121000dddpdfs.pdf>
12. Meld. St. 23 (2022-2023). Opptappingsplan for psykisk helse (2023–2033) [Internett]. Helse- og omsorgsdepartementet; 2023. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/contentassets/0fb8e2f8f1ff4d40a522e3775a8b22bc/no/pdfs/stm202220230023000dddpdfs.pdf>
13. Helsedirektoratet. Sammen om barn og unges psykiske helse (HØRINGSUTKAST) [Internett]. 2023. Tilgjengelig på: <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/sammen-om-barn-og-unges-psykiske-helse-horingsutkast>

5. LITTERATURLISTE

14. Meld. St. 28 (2022-2023). Gode bysamfunn med små skilnader [Internett]. Kommunal- og distriktsdepartementet; 2023. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/contentassets/aac52590d2254e3790cd4842c01a5877/nn-no/pdfs/stm202220230028000dddpdfs.pdf>
15. Regjeringen. Fritidserklæringen [Internett]. 2022. Tilgjengelig på: https://www.regjeringen.no/contentassets/547fc860cfc1403d97e842a61024dc48/fritidserklaeringen_2022_uu.pdf
16. Barne- og familiedepartementet. Like muligheter i oppveksten. Regjeringens samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier [Internett]. 2020. Tilgjengelig på: https://www.regjeringen.no/contentassets/bb45eed3479549719fb14c78eba35bd4/strategi-mot-barnefattigdom_web.pdf
17. Helsedirektoratet. Samarbeid om tjenester til barn, unge og deres familier [Internett]. 2022. Tilgjengelig på: <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/samarbeid-om-tjenester-til-barn-unge-og-deres-familier#referere>
18. Dalgard OS, Mathiesen KS, Nord E, Ose SO, Rognerud MA, Aarø LE. Bedre føre var.. Psykisk helse: Helsefremmende og forebyggende tiltak og anbefalinger. Nas Folk [Internett]. 2011; Tilgjengelig på: <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2011/rapport-20111-bedre-fore-var---psykisk-helse-helsefremmende-og-forebyggende-tiltak-og-anbefalinger-pdf.pdf>
19. Danielsdottir S, Ingudottir J. Barnets første 1000 dager i Norden [Internett]. Nordisk ministerråd; 2022. Tilgjengelig på: https://www.helsedirektoratet.no/nyheter/nye-rapporter-om-psykisk-helse-de-forste-1000-dagene-av-livet/Barnets%20f%C3%B8rste%201000%20dager-%20Anbefalinger%20-%20Nordisk%20ministerr%C3%A5d.pdf/_attachment/inline/47e01f85-0e58-491c-a1e8-c4c5d0da844e:21b133c49824bdbd9a18be2164a4a08dc488f792/Barnets%20f%C3%B8rste%201000%20dager-%20Anbefalinger%20-%20Nordisk%20ministerr%C3%A5d.pdf
20. Granone F, Reikerås E, Sæbø J, Solheim K, Kaltvedt E, Ree M, mfl. Tidlig innsats, tidlig i livet. 2022; Tilgjengelig på: <https://www.ks.no/contentassets/5a8d1df4b703445d8f7df9a7ec4c9f05/Fou-Tidlig-innsats-tidlig-i-livet.pdf>
21. Bergen kommune. Barnefamiliepanelet [Internett]. 2023 [sitert 4. september 2023]. Tilgjengelig på: <https://www.bergen.kommune.no/innbyggerhjelpen/kultur-idrett-og-fritid/fritid/barnefamiliepanelet/barnefamiliepanelet>
22. Madsen OJ. Generasjon prestasjon: Hva er det som feiler oss? Universitetsforlaget; 2018.
23. Melvold L. Barn er budbringere. En veiviser til psykisk helsefremmende barnehager. Kommuneforlaget; 2019.
24. Kommunenes sentrallforbund (KS). KS. 2019. Sammen mot utenforskap. Tilgjengelig på: <https://www.ks.no/kommunespeilet/samfunn-og-demokrati/sammen-mot-utenforskap/>
25. Utdanningsdirektoratet. Grunnskolepoeng [Internett]. 2023. Tilgjengelig på: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/grunnskolepoeng/>
26. Regjeringen. Regjeringen.no. 2023. Rekordmange fullfører videregående skole. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/rekordmange-fullforer-videregaende-skole/id2992627/>
27. Skogen JC, Smith ORF, Aarø LE, Siqveland J, Øverland SN. Barn og unges psykiske helse: Forebyggende og helsefremmende folkehelseiltak. En kunnskapsoversikt.

5. LITTERATURLISTE

- Folkehelseinstituttet [Internett]. 2018; Tilgjengelig på:
https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2018/barn_og_unges_psykiske_helse_forebyggende.pdf
28. Schjødt BRH, Onsjøen R, Hoel AK. Psykisk helse som kommunal utfordring. Universitetsforl.; 2012.
29. Politiet. Alvorlig vold mot små barn [Internett]. 2019. Tilgjengelig på:
<https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/vold-mot-barn/alvorlig-vold-mot-barn.pdf>
30. Bergen kommune. SKYFRITT Plan for inkluderende oppvekstmiljø for barn og unge i Bergen [Internett]. u.å. Tilgjengelig på: <https://www.bergen.kommune.no/styringsdokument/8412487>
31. Bergen kommune. SPØR OSS! Handlingsplan for inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO [Internett]. 2023. Tilgjengelig på:
<https://www.bergen.kommune.no/styringsdokument/8817382>
32. Skarpaas LS. Helsebiblioteket.no. 2023. Forhold knyttet til både elev, familie og skole ble identifisert som risikofaktorer for skolefravær og frafall i skolen. Tilgjengelig på:
<https://www.helsebiblioteket.no/innhold/arbeidsinkluderingsartikler/forhold-knyttet-til-bade-elev-familie-og-skole-ble-identifisert-som-risikofaktorer-for-skolefravaer-og-frafall-i-skolen>
33. Folkehelseinstituttet. Barn og unges vei gjennom pandemien: Hva har vi lært? I 2023. Tilgjengelig på: <https://www.fhi.no/op/oppvekstprofiler/barn-og-unges-vei-gjennom-pandemien-hva-har-vi-lart/>
34. PwC Agder. Følgeevaluering. Bedre tverrfaglig innsats [Internett]. 2022. Tilgjengelig på:
<https://www.forebygging.no/globalassets/filer-2022/bti-rapport-siste-versjon.pdf>
35. NAV. Utviklingen i uføretrygd per 30. juni 2021 [Internett]. 2021. Tilgjengelig på:
file:///C:/Users/go776/Downloads/Statistikknotat_uf%C3%B8retrygd_juni2021.pdf
36. Bråten RH, Sten-Gahmberg S. Unge uføre og veien til uføretrygd: The path to disability benefits for young people. Søkelys På Arb. 2022;39(1):1–19.
37. Oslo economics og Frischsenteret. Psykisk helse og uførhet blant unge [Internett]. Arbeids- og sosialdepartementet; 2020. Tilgjengelig på: <https://osloeconomics.no/wp-content/uploads/2020/12/Psykisk-helse-og-uforhet-blant-unge-16.10.2020-3.pdf>
38. Goldblatt P, Castedo A, Allen J, Lionello L, Bell R, Marmot M, mfl. Rapid review of inequalities in health and wellbeing in Norway since 2014 (Report 3/2023). Institute of Health Equity. 2023; Tilgjengelig på: <https://www.instituteoftheequity.org/resources-reports/rapid-review-of-inequalities-in-health-and-wellbeing-in-norway-since-2014/read-the-full-report.pdf>
39. Meld. St. 15. Folkehelsemeldinga – Nasjonal strategi for utjamning av sosiale helseforskjellar [Internett]. 2022. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-15-20222023/id2969572/?ch=1>
40. Hyggen C, Brattbakk I, Borgeraas E. Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier. En kunnskapsoppsummering. 2018; Tilgjengelig på: <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5129/Nettutgave-NOVA-Rapport-11-2018-Muligheter-og-hindringer-.pdf?sequence=1>
41. Bergen kommune. Folkehelseoversikt - Levekår og helse i Bergen [Internett]. 2019. Tilgjengelig på:
file:///C:/Users/go776/Downloads/Bergen%20kommune_Folkehelseoversikt%202019_lowres.pdf

5. LITTERATURLISTE

42. Sandsør AMJ, Zachrisson HD, Karoly LA, Dearing E. The widening achievement gap between rich and poor in a Nordic country. *Educ Res.* 2023;52(4):195–205.
43. Bakken A. Ungdata 2021. Nasjonale resultater (NOVA-rapport 8/21). Hentet fra [file:///C:/Users/go776/Downloads/NOVA-rapport-8-21%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/go776/Downloads/NOVA-rapport-8-21%20(2).pdf)
44. Folkehelseinstituttet. Oppvekstprofil 2022 Bergen kommune [Internett]. 2023. Report No.: 0203221620.0803221250.0203221620.0803221159.09/03/2022. Tilgjengelig på: <file:///C:/Users/go776/Downloads/Oppvekstprofil-2022-nb-4601-Bergen.pdf>
45. Hansen ILS, Jensen RS, Fløtten T. Trøbbel i grenseflatene. Samordnet innsats for barn og unge. Fafo [Internett]. 2020; Tilgjengelig på: <https://www.fafo.no/images/pub/2020/20737.pdf>
46. Helse Bergen. Framtidas psykiske helsevern for barn og unge [Internett]. 2023. Tilgjengelig på: <https://helse-bergen.no/seksjon/styret/Documents/2023-06-19/Styresak%2053-23%20Vedlegg%20Framtidas%20psykiske%20helsevern%20for%20barn%20og%20unge.pdf>
47. NOU 2023:4. Tid for handling Personellet i en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste [Internett]. Helse- og omsorgsdepartementet; 2023. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/contentassets/337fef958f2148bebd326f0749a1213d/no/pdfs/nou202320230004000dddpdfs.pdf>
48. Bufdir. Barnevernsreformen – en oppvekstreform [Internett]. u.å [sitert 22. august 2023]. Tilgjengelig på: <https://www.bufdir.no/fagstotte/barnevern-oppvekst/barnevernsreformen/>
49. Deloitte. Forvaltningsrevisjon | Bergen kommune Barneverntjenesten [Internett]. 2022. Tilgjengelig på: <https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/bk360/5666613/Forvaltningsrevisjon-av-barneverntjenesten-i-Bergen-kommune-endig-rapport-pdf>
50. Fjeld R, Sasaoka K, Madland S, Skivenes M, Øvreeide H, Ordermann H. Det kan høres ut som en bagatell, men ikke for meg da. Gjennomgang av ti særlige konfliktfylte barnevernssaker i Bergen kommune. Bergen Kommune [Internett]. 2020; Tilgjengelig på: <https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/bk360/3373651/Barnevernsrapport-Fjeld-utvalget>
51. Forskningsrådet. Ut av blindsonene. Strategi for et samlet kunnskapsløft for utsatte barn og unge [Internett]. 2020. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/contentassets/684c7b0479b84e74bd37a91009769b6f/bu21strategi-ut-av-blindsonene.pdf>
52. Utdanningsdirektoratet. Udir.no. 2022. Ungdommer utenfor opplæring og arbeid. Tilgjengelig på: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/publikasjoner/utdanningsspeilet/utdanningsspeilet-2022/videregaende-opplaring/ungdommer-utenfor-opplaring-og-arbeid/>
53. Utdanningsdirektoratet. Udir.no. 2019. Utdanningsspeilet 2019. Tilgjengelig på: <https://www.udir.no/tall-og-forskning/publikasjoner/utdanningsspeilet/utdanningsspeilet-2019/>
54. Dahl E, van der Wel KA, Harsløf I. Arbeid, helse og sosial ulikhet. Helsedirektoratet. 2010;1.
55. Statistisk sentralbyrå. ssb.no. 2019. Flere unge uføre. Tilgjengelig på: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/flere-unge-ufore>
56. NOU 2020: 16. Levekår i byer. Gode lokalsamfunn for alle. [Internett]. Kunnskapsdepartementet; 2020. Tilgjengelig på: <https://www.regjeringen.no/contentassets/cc978f8e2184980b4597ba59796e7e3/no/pdfs/nou202020200016000dddpdfs.pdf>

